

Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarında Çok Uluslu Şirketlerin Çin Pazarına Yönelme Eğilimleri Türkiye Yönünden Bir Değerlendirme

Araş. Gör. Keti VENTURA

Ege Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü, İZMİR

ÖZET

Dünyada küreselleşme süreci öncesinde yeterince önemsenmeyen yabancı sermaye yatırımları, bugün kalkınmaya olan katkısının anlaşılmasıyla, gelişmiş ve gelişmekte olan tüm ülkelerin ilgi odağı haline gelmiştir.

Gelişmiş ülkeler rekabet güçlerini arttırmak amacıyla hammaddenin daha ucuz olduğu, yasal düzenlemeler ile vergilendirme sisteminin ve şartlarının daha uygun olduğu bölgelere sermaye ve teknoloji transferi yapma yoluna gitmektedir.

Gelişmekte olan ülkelerin ise en önemli sorunları sermaye ve teknoloji yetersizliğidir. Satın alma gücünün düşük olması, iç tasarruflardaki eksiklikler, döviz darboğazının yerli sanayinin gelişimini ve rekabet gücünün artmasını engellemesi, gelişmiş ülkelerin standartlarına göre esnek mevzuatın olması, ucuz işgücü ve diğer uygun koşullar yabancı sermaye için uygun bir ortam hazırlamaktadır.

Gelişmekte olan ülkelere, özellikle Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC), Doğrudan Yabancı Yatırım(DYY)'lerini çekmede oldukça başarılıdır. Bu kapsamda çalışmanın amacı, Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarında Çok Uluslu Şirket (ÇUŞ)'lerin, Çin pazarına yönelme eğilimleri ile Türk firmalarının Çin'de gerçekleştirdikleri yatırımlara ilişkin değerlendirmeler yapmak ve geleceğe yönelik öneriler geliştirmektir.

Anahtar Kelimeler: Doğrudan Yabancı Yatırımlar (DYY), Çin

The Tendency of Multinational Corporations Towards China In The Context of Foreign Direct Investment An Evaluation On The Basis of Turkey

ABSTRACT

Today, foreign investments, which are not considered to be so much important before the globalization process, became focus of interest for both the developed and developing countries as their contribution to the development process is realized.

The developed countries transfer technology and capital to the areas where raw materials are cheap and the legal proceedings, system of taxation and taxing provisions are more appropriate to increase their competitive advantage.

The main problem of developing countries is the lack of capital and technology. The lack of internal savings, low purchasing power, the block of foreign exchange bottleneck of the development of domestic industry and the competitive advantage, more elastic legislation than the standards of developed countries, cheap labor and the other conditions provide a convenient environment for the foreign capitals in developing countries.

Also, the developing countries, especially China, is very successful to attract Foreign Direct Investment (FDI). Within this context, the goal of this study is to make some evaluations of Multinational Corporations' intentions of FDI in China and of Turkish firms' investments in China and also some advices are given for the future.

Keywords: Foreign Direct Investment (FDI), China

GİRİŞ

Ekonomi ve ticarete liberalleşme eğilimlerinin hız kazanmasıyla, sermayenin serbest dolaşımı da hızla artmış ve ticaret serbestleşmiştir. Sanayi faaliyetlerinin belli bir coğrafi bölgede yoğunlaşması süreci git gide önemini yitirmeye başlamasıyla birlikte, sektörler ve işletmeler global pazarlara açılmış, işbirliği ve yabancı sermaye yatırımları daha önemli hale gelmiştir. Özellikle Çin gelişmekte olan ülkeler arasında DYY'ları ülkesine çekmede en başarılı ülkeler arasındadır.

Bu kapsamda ilk bölümde DYY'ların mevcut yapısı ve ÇUŞ'lerin DYY içindeki önemi üzerinde durulmuştur. İkinci ve üçüncü bölümlerde Çin pazarı DYY'lar kapsamında değerlendirilmiş ve Çin'in Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ)'ne üyeliğinin DYY'lar üzerindeki etkisi incelenmiştir. Son bölümde de Türk firmalarının Çin'deki faaliyetlerine ilişkin değerlendirmeler yapılmış ve Türk firmalarına yönelik önerilerde bulunulmuştur.

I. DÜNYA'DA DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN MEVCUT YAPISI

DYY'ların, bir ülkede bir firmayı satın almak veya yeni kurulan bir firma için kuruluş sermayesini sağlamak veya mevcut bir firmanın sermayesini artırma yoluyla o ülkede bulunan firmalar tarafından diğer bir ülkede bulunan firmalara yapılan ve kendisiyle birlikte teknoloji, işletmecilik bilgisi ve yatırımcının kontrol yetkisini de beraberinde getiren yatırımlardır.

DYY'lar temel olarak, yatırım faaliyetlerini birden fazla ülkede sürdüren ve üretimle ilgili kararları bir merkezden alan veya çeşitli yollarla bağlı şirketlerin (iştirakler-foreign affiliates) kararlarını etkileyebilen çok uluslu şirketler tarafından yapılmaktadır. DYY'ların, bir ülkeye girişi farklı şekillerde yapılabilmektedir. Şirket evlilikleri, özelleştirme, ortak girişimler, sıfırdan yapılan yatırımlar ve mevcut operasyonların genişletilmesi örnek olarak gösterilebilir.

Ulusal ekonomilerin yeni global ekonomiye entegrasyonu için kritik önemi olan doğrudan yatırımlar, sermaye ile birlikte yönetim becerisi, know-how ve yeni teknoloji transferi sağlaması, ayrıca pazarlama, ihracat ve istihdam olanaklarını artırması nedeniyle, tasarruf açığı olan ve teknoloji üretmekte zorlanan ülkelerin kalkınmasında etkili olmaktadır (DPT, 2000: 2).

Dünyada dolaşan DYY'lar, 2000 yılında 1,5 trilyon Dolar iken, 2001 yılında yüzde 51 küçülme göstererek 735 milyar Dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. 2001 yılı, DYY'lar açısından 90'lı yıllardaki en büyük gerilemenin yaşandığı yıl olmuştur; gelişmiş ekonomilerdeki durgunluk, bu ülkelerin borsalarındaki ve özellikle bilgi teknolojileri ağırlıklı sektörlerdeki büyük gerilemeler ve kısmen de 11 Eylül olayı, bu düşüşte önemli rol oynamıştır. DYY'lara ilişkin temel göstergeler Tablo 1'de gösterilmektedir.

Tablo 1: Uluslararası Üretim ve DYY'ya İlişkin Temel Göstergeler, 1982-2002					
	Cari Fiyatlarla (Milyar Dolar)				
	1982	1990	2000	2001	2002
DYY girişi-iç akımlar (FDI inflows)	59	203	1.491	735	651
DYY çıkışı (FDI outflows)	28	233	1.379	621	647
DYY iç akım stoku (FDI inward stock)	734	1.874	6.258	6.846	7.123
DYY dış akım stoku (FDI outward stock)	552	1.721	6.086	6.552	6.866
Sınır ötesi birleşmeler ve devralmalar	...	151	1.144	601	370
ÇUŞ'lerin yabancı iştiraklerinin satışları	2.737	5.675	15.680	18.517	17.685
ÇUŞ'lerin yabancı iştiraklerinin üretimleri	640	1.458	3.167	3.495	3.437
ÇUŞ'lerin yabancı iştiraklerinin varlıkları	2.091	5.899	21.102	24.952	26.543
ÇUŞ'lerin yabancı iştiraklerinin ihracatları	722	1.197	3.572	2.600	2.613
ÇUŞ'lerin yabancı iştiraklerinin istihdamı (Bin kişi)	19.375	24.262	45.587	53.581	53.094
<i>Kaynak: UNCTAD, WIR 2002, WIR 2003, s.3</i>					

Son yıllarda DYY'ların itici gücü olan sınır ötesi satın alma ve birleşmeler, yatırım tutarının büyük bir kısmını oluşturmaktadır. 2000 yılında 1,1 trilyon Dolar, 2001 yılında da 601 milyar Dolar sınır ötesi birleşme ve satın alma oluşmuştur. Özellikle gelişmiş ülkelerdeki DYY girişleri, çoğunlukla sınır ötesi şirket birleşmeleri ve satın almaları şeklinde gerçekleşmektedir (UNCTAD, 2002:22).

A. GELİŞMİŞ VE GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR VE DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Küreselleşmenin keskinleştirdiği rekabet olgusu ve hızlı kalkınma hamleleriyle çağı yakalama zorunluluğu, gelişmekte olan ülke hükümetlerinin, doğrudan yabancı yatırımları ülkeye çekecek politikalar üzerinde yoğunlaşmalarına neden olmaktadır. DYY'lar, esas itibarıyla gelişmiş ülkeler tarafından yapılmaktadır. 1997 Uzakdoğu Krizinden sonra GYÜ'lerin, toplam sermaye girişleri içerisindeki payında sürekli bir azalma görülmüştür. 1997'de dünyadaki toplam 478 milyar Dolarlık yatırımın yaklaşık yüzde 43'ü GYÜ'lere giderken; Asya Krizi, Rusya Krizi ve diğer küresel krizlerin etkisiyle 2000 yılında bu oran son 10 yılın en düşük düzeyi olan yüzde 18'e gerilemiştir. Ancak dünya genelinde 2001 yılındaki büyük gerilemeden GYÜ'ler daha az etkilenmiş ve DYY içindeki paylarında oransal olarak büyük bir artış yaşanmıştır (UNCTAD, 2002:26). Tablo 2'de DYY tutarı son 10 yılda katlanarak arttığı ve GYÜ'lerin

bundan aldığı payın, yıllara göre oransal olarak gerilemiş olduğu, ancak toplamda yatırım değeri olarak önemli bir artış olduğu görülmektedir.

	1989-94	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Toplam (Milyar Dolar)	200 (Yıllık Ort.)	331	385	478	692	1.075	1.491	735
GÜ	68	61	58	57	70	77	82	68
GYÜ	32	39	42	43	30	23	18	32

Kaynak: UNCTAD, WIR 2002, s.4

Hükümetlerin doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını, ekonomik kalkınmanın bir parçası olarak benimseyerek, yatırımları kendi ülkelerine çekecek etkili politikalar da uygulamaları gerekmektedir. Teşvik tedbirleri, etkin idari prosedürler ve kurallar, minimum bürokratik işlemler, uygun iş gücü ve ücret politikası, özelleştirme politikası, ekonomik ve siyasi istikrar, vergilendirme politikası, ekonomik entegrasyonlara üyelik, Dünya Ticaret Sistemine üyelik ve rekabet politikası bunlardan bazılarıdır.

Hükümetler, yatırım indirimi, gümrük vergilerinden muafiyet veya taksitlendirme, ucuz kredi gibi teşvik tedbirleri ile yabancı sermayeyi yatırım yapmaya özendirilebilirler. Ancak, teşvik tedbirleri yabancı sermayeyi çekmede tek başına etkili değildir. Özellikle ulusötesi şirketlerin bu gibi teşvik tedbirlerinden ziyade, siyasi ve ekonomik istikrara, söz konusu ülkenin dünya ticaret sistemine ve bu sistem bünyesinde oluşturulan anlaşmalara ne ölçüde katıldığına daha çok önem verdiği söylenebilir. Örneğin, Çok Taraflı Yatırım Anlaşması (MAI), yatırım akımlarının sürekliliğini sağlamak ve garantiye almak amacıyla yapılmıştır. Tüm bu düzenlemeler doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının önünü açmak amacıyla yapılmaktadır. Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını çekmede NAFTA, MERCOSUR gibi ekonomik entegrasyonlara üyelik ticaret engellerinin aşılması açısından oldukça önemlidir. Bölgesel ekonomik entegrasyonların kurulma nedenlerinden birisi de doğrudan yabancı sermaye yatırımlarında artış sağlamaktır. Örneğin NAFTA görüşmelerinde ABD ile Meksika arasındaki ilişkinin ticaretten çok, yatırımla ilgili olduğu ortaya konulmuştur.

İdari prosedürler ve işlemler de doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının gelişmekte olan ülkelere çekilmesinde önem arz etmektedir. Bu tür işlemlerin fazla vakit alması, bürokrasi, yabancı yatırımlar için önemli bir giriş engeli oluşturabilmektedir.

Düşük vergileme, yabancı yatırımcılarla ikili vergi anlaşmaları gibi uygulamalar da yabancı yatırımlar üzerinde önemli bir rol oynamaktadır. Yabancı

sermaye yatırımlarını çekmek için hükümetler arasında düşük vergileme rekabeti yaşanmaktadır.

Küreselleşme süreciyle birlikte hız kazanan özelleştirme politikaları pek çok ülkenin ekonomik gündeminde önemli bir yer tutmaktadır. Özelleştirme uygulamalarının ana hedeflerinden birisi, mülkiyetin el değiştirmesi yoluyla ekonomide rekabetin sağlanmasıdır. Özelleştirme programları, doğrudan yabancı yatırımları giderek Latin Amerika'ya, Orta ve Doğu Avrupa ülkelerine doğru yönlendirmektedir. Yabancı yatırımcıların yönetim deneyimini, know-how getirebilme yeteneğini ve ekonominin geneline kazandıracak etkinliği göz önünde bulunduran ve yabancı firmaları, özelleştirilen devlet firmalarına yatırım yapmaya yönlendiren bir özelleştirme politikası bu bağlamda daha yararlı olabilmektedir (Sabir,2002: www.dtm.gov.tr/ead/DTDERGI/Ekim2002/sabir.htm).

II. ÇİN'İN DÜNYA EKONOMİSİNDEKİ YERİ VE ÇİN PAZARININ DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

1978'den bugüne kadar dünya ekonomisine "dışa açılma" (Open Door Policy) ve reform politikaları uygulayarak katılma eğilimine giren Kıta Çini, bu politikaları uygularken çok önemli sonuçlar elde etmiştir.

Kıta Çini'nin inanılmaz büyüme sürecine girmesinde daha önce de belirtildiği gibi en önemli faktör DYY'lardır. Fakat yabancı sermayenin ülkeye gelmesinde ve kolayca yatırıma dönüşmesinde yapılan reformlara rağmen oldukça karmaşık ve rijit bürokrasisi büyük bir engel teşkil etmektedir. Birçok yabancı firma, bu engelleri aşabilmek için etkin yönetim tarzından uzak, devlet kuruluşlarıyla ortaklığa gitmişlerdir (Yücel,1999:3).

2003 Dünya Yatırım Raporu'na göre 2001 yılında, ÇHC'nin ihracatı 266,1 milyar Dolar, ithalatı 243,6 milyar Dolara ulaşmıştır. Aynı yıl ÇHC, Gayri Safi Milli Hasılası, bir önceki yıla göre yüzde 7,3'lük bir artışla 1 trilyon 156 milyar Dolara çıkmıştır. 2001 yılında ÇHC'nde yapılan yabancı sermaye yatırımları toplamı, 46,9 milyar Dolar ile 2000 yılına göre yüzde 15 oranında yükselmiştir. 2001 yılında ÇHC'nin döviz rezervleri 212 milyar Doları aşmış, dış borcu ise 145,7 milyar Doları bulmuştur. Kişi başına düşen milli gelir, kentlerde 827, kırsal bölgelerde 285 Dolar, resmi enflasyon oranı binde 72, resmi işsizlik oranı ise kentlerde yüzde 4 olarak belirtilmiştir.

Bu çerçevede ÇHC, Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Avrupa Birliği (AB) ve Japonya'nın ardından, Kanada'nın yerini alarak dördüncü en büyük dış ticaret hacmine sahip ülke haline gelmiştir. ÇHC, sözkonusu statüye ulaşan tek gelişmekte olan ülkedir.

ÇHC'nin 2001 yılındaki ekonomik büyüme performansı büyük ölçüde artan kamu yatırım harcamalarından kaynaklanmıştır. Sözkonusu yatırımlar; teknolojik araştırmalar, altyapı yatırımları ve konut yapımı gibi alanlarda yoğunlaşmıştır. 11 Eylül terör olayları ile dünya ekonomisinde gözlenen yavaşlama, ÇHC'nin Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) üyeliği sonrasında dünya

ticaretindeki payını 2002 yılı başından itibaren daha da arttırma çabalarını kısa vadede olumsuz etkilemiştir. Bu nedenle ÇHC, ekonomik büyümesini bir süre için daha ziyade iç tüketim ve kamu yatırım harcamalarını arttırarak sürdürülebilir yoluna yönelmiştir.

Öte yandan, DTÖ yükümlülükleri kapsamında ÇHC'nin iç pazarını dış rekabete açtıkça daha da önem kazanacak olan ekonomi alanında yeniden yapılanma, verimsiz devlet işletmelerinin reforma tabi tutulması veya tasfiyesi çabaları, ÇHC'de işsizlik oranını daha da arttırabilecektir. Bununla birlikte, 2008 Olimpiyat Oyunları'nın Pekin'de düzenlenecek olması dolayısıyla yapılacak altyapı yatırımları, ve ÇHC'nin batı ve iç bölgelerini kalkındırma hamlesi kapsamında gerçekleştirilecek yatırımlar, ÇHC'nin yüksek ekonomik büyüme hızını gelecekte de sürdürebilmesi bakımından fayda sağlayacaktır (Pulat, 2001: www.mfa.gov.tr/turkce/grupe/ues6/CinHalkCumhuriyeti.htm).

A. ÇİN'İN DIŞ TİCARET VE YATIRIM REJİMİNDEKİ DÖNÜŞÜM

1978'den önceki Çin dış ticaret rejimi, sosyalist sanayileşmenin ihtiyaçlarına hizmet edecek şekilde tasarlanmış ve komün üretim ve paylaşım politikaları uygulanmıştır. İhracat gelirleri, modern teknolojilerin ve endüstriler için ihtiyaç duyulan hammaddelerin ithalini karşılamak için kullanılmaktaydı. Yıllık yatırım planlarını, ithalatın büyüklüğünü içeren, ticaret planları belirlemekteydi. Bu nedenle ithalatı, ihracat hacmi finanse etmekteydi. Planların uygulanmasını garanti altına almak amacıyla, ithalatı, ihracatı, fiyatları ve döviz kuru oranlarını doğrudan kontrol altında tutan kurumlar devreye sokuldu. Bu sayede, Çin'in uluslararası ödeme pozisyonları da kontrol altında tutulabilmekteydi. ÇHC'nde Dış Ticaret Kurumları (FTC), ticaret planını uygulamak ve ithalat/ihracatı tekel altına almaktan sorumluydular. Bu kurumlar ihraç malarını yurt içi üreticilerden alır ve ithal edilmiş malları yurt içi kullanıcılara dağıtmaktaydı. Devlet, zararı sübvans ederken, artakalan gelir, Çin bankalarına teslim edilmekteydi. Bu Dış Ticaret Rejimi, 1978 rejimi başlayana kadar devam etmiş ve Çin Hükümeti'nin, ticaretteki üretim fazlasını ve uluslararası ödeme pozisyonlarının korunmasına olanak tanımıştır.

1978'de komün üretim sistemi değiştirilerek üretimi teşvik edici politikalar uygulanmaya başlanmış ve 1985'de piyasa merkezli üretim politikası uygulamaya geçirilmiştir. Bu yeni dış ticaret ve yatırım rejimi kapsamında yabancı yatırımın teşvik edilmesi amacıyla bazı düzenlemeler yapılmıştır.

Çin'in global ekonomiye açılmasında en önemli etken; yabancı sermaye yatırımlarının teşvik edilmesi ve bu yatırımın kıyı bölgelerine yönlendirilmiş olmasıdır.

Yabancı sermaye yatırımını başlatan politikalar arasında, 1979'da yapılan, 1986 ve 1990'da yeniden düzenlenen Ortak Girişim Yasası bulunmaktadır.

1979'da, özel ekonomik bölgeler(special economic zones) kurulmuştur. Bunu, 1984'te 14 şehri kapsayan, ekonomik ve teknolojik geliştirme bölgeleri izlemiştir. Çin'in güneydoğu kıyılarına doğrudan sermaye akışı sonucunda, Fujian

ve Guangdong bölgelerini, Taiwan ve Hong Kong'u içine alan, daha büyük bir Çin'in yaratılması sağlanmıştır. 1990'lı yıllar boyunca, yabancı sermaye yatırımdaki artışa, artan ulusal sermaye akımı ve büyük döviz fonları da eşlik etmiştir. Sınırlamalar hafifletilmiş olsa da, doğrudan yatırım hala kontrol altında tutulmaktadır. Portföy yatırımları, daha sıkı denetim altındadır. Çin'li bireylerin ve girişimcilerin, yabancı para değer birimindeki finansal aktifleri almaları ve yabancıların da, Renminbi değer birimindeki Çin finansal aktiflerini almaları önlenmiştir (Bakırcı, 1999: <http://iktisat.uludag.edu.tr/dergi/11/19-aylin/19-aylin.htm>).

B. ÇİN'İN MEVCUT DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

1978'de başlayan ekonomik reformlardan bu yana, Çin'in egemen kalkınma politikası değişmiş ve rekabet avantajı ile "dışa açılma" politikasına dayalı hale gelmiştir.

Gelişmekte olan ülkelere yapılan DYY'lar Tablo 3'de gösterilmektedir.

Tablo 3 : Gelişmekte Olan Ülkelerden Doğrudan Yabancı Yatırıma Ev Sahipliği Yapan En Büyük 10 Ülke (milyar \$)

Gelişmekte Olan Ülkeler	1997	1998	1999	2000	2001
Çin	44,237	43,751	40,319	40,772	46,846
Meksika	14,044	11,933	12,534	14,706	24,731
Hong Kong, China	11,368	14,770	24,596	61,938	22,834
Brezilya	18,993	28,856	28,578	32,779	22,457
Bermuda	2,928	5,399	9,470	10,980	9,859
Polonya	4,908	6,365	7,270	9,342	8,830
Singapur	10,746	6,389	11,803	5,407	8,609
Güney Africa	3,817	561	1,502	888	6,653
Şile	5,219	4,638	9,221	3,674	5,508
Çek Cumhuriyeti	1,300	3,718	6,324	4,986	4,916

Kaynak: UNCTAD World Investment Report, 2002.

Özellikle Çin gelişmekte olan ülkeler arasında en çok DYY çeken ülke konumundadır. ÇHC'de mevcut DYY'larının büyük bir bölümü gelişmiş kıyı bölgelerinde bulunmaktadır. Ülke içindeki yatırımların bu dengesiz dağılımı Tablo 4'de gösterilmektedir. Ülke içindeki bu dengesiz dağılımın sonucu olarak da bölgeler arasında ekonomik bir takım farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Doğu kesiminde kişi başına düşen GSMH ortalamasının çok üstündeyken, orta/batı kesimi ortalamasının çok altında bulunmaktadır. Bu farklılığı ortadan kaldırmak için, 2000 yılının Ocak ayında "Büyük Batı Kesimi Kalkınma Stratejisi (Great Western Development Strategy)" yürürlüğe sokulmuştur. Ancak bu program için bazı eleştiriler yapılmıştır. Batı kesimindeki hükümet harcamalarının arttığı durumda, mevcut sosyal programlar, sağlık, eğitim ve refah için ayrılan para azaltılacaktır. Bu programa göre batının kalkınmasının gerçekleşmesi çok uzun yıllar sürecektir.

Tablo 4: Çin'deki Doğrudan Yabancı Yatırımların Coğrafi Dağılımı (%)

	1983-1998	1980'ler	1990'lar
Doğu	87.8	90	87.6
Orta	8.9	5.3	9.2
Bati	3.3	4.7	3.2

Kaynak: OECD, Foreign Investment In China's Regional Development: Prospects And Policy Challenges, 2001

Yukarıda sözü edilen bu dengesiz dağılımın nedenleri 3 kategoride toplanabilir:

- Politik nedenler (yerel yönetimlerin özerk olma derecesi, girişimci ruhu, ve reform bilinçliliğinin derecesi)
- Tarihsel nedenler (eski ekonomik politikaya olan bağlılık, nüfusun belirli bir bölümünün göçü gibi parametreler)
- Coğrafi nedenler (doğal kaynakların varlığı, limanlara ve iç sulara erişim)

Çin'de Guandong ve özellikle Pearl Nehri Deltası ve çevresinin 1980'lerin başından beri büyüme sürecine girmesiyle, bu iki bölge Çin'in en zengin bölgesi haline gelmiştir. Guandong, 1980'lerde Çin'e yapılan DYY'ların yaklaşık yarısını, 1990'larda da ulusal DYY'ların yüzde 25'ine ev sahipliği yapmıştır. Bu gelişim sürecinin birçok nedeni bulunmaktadır. Guandong'un kıyı şeridinde olması, lojistik faaliyetlerini ve dünya pazarlara erişimi kolaylaştırmaktadır. Ayrıca Çin'in tarihsel yapısı, deniz aşırı ülkelerde yaşayan yaklaşık 19 milyon Çinli'nin ana vatanı olması ve bu kişilerin buldukları ülkelerde Guandong'un tanıtımını yapmaları ve merkezi hükümetin Guandong'u Çin'in, dünyada reform ve "dışa açılma" politikasının öncüsü olarak seçmesi, DYY'ların Çin'e ve özellikle de Guandong'a akmasını sağlamıştır. Guandong'un gelişmesinde belki de en önemli etken tamamlayıcı sanayi yapılarının bulunmasıdır. Guandong'da yukarıda sayılan faktörlerin yanı sıra, ucuz işgücü, hinterlandından gelen ve sürekli artan göçebe işçiler ve düşük maliyetli barınma ve arsa kullanım hakları bulunmaktadır. Ayrıca Hong Kong'da pazarlanabilir ürünlerin, global pazarlar hakkında bilgisi olan ve deneyimli yönetim kadrosu bulunan girişimlerin yer alması da bir avantaj yaratmıştır. 1980'lerde Guandong ve Pearl Nehri Deltası Çin'in en dinamik büyüme merkeziyken, 1990'larda Yangzi Nehri Deltası ekonomik gelişmenin odak noktası haline gelmiştir. Bu nehir boyunca uzanan Shanghai ve Jiangsu önemli yerleşim birimleridir.

1980'lerde Çin'deki DYY'lar, daha çok otellerle ve turizmle ilgili alanlarda yoğunlaşmışken, üretime dayalı yabancı yatırımlar, daha sonra yapılmaya başlanmıştır. 1990'larda ise Çin'de daha yoğun bir DYY akışı görülmektedir. Çoğu finans sektöründen olmak üzere, hizmet sektöründen yabancı sermayeli girişimler yatırım yapmışlardır. Shanghai'daki DYY'ların bu bölgeye gelmelerinde bazı nedenler bulunmaktadır. Bunların arasında Shanghai'ya olan merkezi hükümet politikalarının değişimi, mali yapının gelişmesi, pazar mekanizmasının ele alınması, finans merkezi olması, işgücü miktarının fazla oluşu, ülkenin her yerinden kalifiye olmayan işgücü ile kalifiye yönetici,

mühendis ve teknisyen çekmesi, şehrin tarihsel yapısı, büyük bir endüstriyel pazarın ve satın alma gücü yüksek tüketicilerin oluşu bunlar arasında sayılabilir.

DYY'ların Çin'e akışını sağlayacak yasal çerçeve, 1970'lerin sonunda 1980'lerin başında kurulmuştur. Bundan sonra, Çin'de, ülkeye DYY akışını hızlandırmak amacıyla, yasal yapısı daha iyi olan ve altyapı kolaylıkları bulunan sanayi bölgeleri kurulmuştur. Bu sayede, yatırımcılara vergi avantajları ve nispeten liberal dış ticaret rejimi gibi kolaylıklar sağlanmaktadır. Ancak bu sadece yabancı katılımlı firmalar için söz konusudur (Taube, Ögütçü, 2001: 2-10).

Geçiş ekonomilerinin yetersiz lojistik altyapısı ve dağıtım kanallarının uzun olması nedeniyle, "itme stratejisi" küçük pazarlara erişimde oldukça önemli sayılabilmektedir. Günümüzde yüzde 100 yabancı sermayeli şirketler oldukça yaygın olsa da, yerel ortaklarla yapılan girişimler, riskin yayılmasına ve az gelişmiş pazarlarda performansın gelişmesine olanak tanımaktadır. Çin'in bölgesel ekonomilerinin sürekli gelişimi, çok uluslu şirketlere rekabet avantajı kazandırmaktadır (Cui, Liu, 2000: 64).

Çin'in 1990'lı yıllarda pazar ekonomisine geçmesiyle birlikte, DYY akışında büyük bir artış gerçekleşmiştir. Çin'deki DYY'lar, 1990 yılında yaklaşık 10 milyar Dolardan, 1996 yılında 42.6 milyar Dolara yükselmiştir. 1996 yılı sonu itibariyle 140.000'i üretim olmak üzere 284.000 yabancı yatırım bulunmaktadır.

Yabancı yatırımların 17.5 milyon insan (ülkenin kırsal olmayan iş gücünün yaklaşık yüzde 10'u) istihdam ettiği ve Çin'in toplam dış ticaret hacminin yaklaşık yarısını gerçekleştirdiği tahmin edilmektedir. Kısacası, doğrudan yabancı yatırımlar ülke ekonomisi üzerinde büyük bir öneme sahiptir. 1995 ile 1999 yılları arasında Çin, global DYY akışının yüzde 7.5'ini ve gelişmekte olan ülkelere yapılan tüm DYY akışlarının da dörtte birini ülkesine çekmiştir. 1999 yılı itibariyle Çin'in toplam DYY'ları global toplam DYY'ların yüzde 6'sını oluşturmaktadır. 2002 ile 2004 yılları arasında doğrudan yabancı yatırımlar yıllık ortalama yüzde 11 civarında arttığı tahmin edilmektedir. Bu artışta en etkili olan faktörlerden biri de üretim faktörlerinin etkin dağılımıdır. Bu sayede Çin yabancı yatırımları ülkesine çekebilmekte ve teknoloji transferinin neden olduğu faktör verimliliğini de sağlayabilmektedir (Agarwal, Wu, 2004: 281).

Çin pazarı oldukça geniş bir pazardır. Ancak, Çin'de her batılı çok uluslu şirketin Çin pazarında başarılı olması mümkün değildir. (Reid, Zyglidopoulos, 2004: 241) Bu nedenle Çin'de doğrudan yabancı yatırıma giden firmaların genel olarak yerel mal ve faktör pazarlarına erişim, insangücü maliyeti, insan kaynakları, doğal kaynaklardan sağlanan gelir ve dünya pazarlarına kolay erişim gibi faktörlere dikkat etmesi gerekmektedir.

Yerel mal ve faktör pazarları, özellikle üretim faaliyetlerini gerçekleştiren yabancı yatırımcılar için bir ön koşuldur. Kalifiye olmayan işgücü ve bunun maliyeti, doğrudan dış yatırımcının yatırım yapacağı ülke seçiminde oldukça önemli bir faktördür. İnsan kaynakları, yabancı yatırımcılar için farklılık yaratacak bir faktördür. Çin'de kalifiye işgücü oldukça azdır. Bölgede yöneticilerin, mühendislerin ya da kalifiye teknisyenlerin bulunmaması, DYY'ların bu bölgeye yatırım yapmalarını engelleyebilmektedir. DYY'ı belirli bir ülkeye

çekmenin en etkili yollarından biri, doğal kaynakların durumudur. Buna ek olarak, ev sahibi ülkeye (host country) olan önyargılar yada kotalar gibi ticari engeller, DYY'ların ülkeye girmesini zorlaştırmaktadır.

Chen (1996), Çin'de yapılan doğrudan yabancı yatırımların yer seçiminde etkili olan faktörler arasında ulaşım olanaklarının varlığının, teknolojik yayılmanın ve pazar payı genişletme potansiyelinin olduğunu öne sürmektedir. İşgücü maliyetindeki farklılıkların ve verimlilik tahsisindeki farklılıkların yer seçiminde etkili olmadığı ileri sürülmüştür.

Eberhardt v.d.(2004), 27 İngiliz sermayeli ÇUŞ'in iştirakleri ile yaptıkları araştırmada firmaların Çin'de başarısız olmalarında en önemli faktör gümrük muayene sürecinin neden olabileceği potansiyel düzensizlik olduğunu, bunun da gümrük memurlarının bürokrasi üstü çalışmalarıyla ilgili olduğu belirtilmiştir.

Pan (2003) kredi faizi ile ülkelerin GSMH miktarları ile Çin'deki DYY akışı ile negatif yönde bir ilişkisi olduğunu ortaya koymaktadır. Faiz arttıkça borç almanın maliyeti de artacak, bu durumda DYY girişi azalacaktır. Aynı şekilde yatırım yapacak ülke ne kadar küçük olursa, Çin'e olan DYY o kadar çok olur. Bunun nedeni, bunların geçiş ekonomilerini daha çok keşfetmek istemeleri olabilmektedir. Bunun yanı sıra Çin ile olan dış ticaret ve iki taraflı ticaret ilişkilerinin, Çin'e olan DYY akışını arttırdığı ileri sürülmüştür.

C. ÇİN'DE YABANCI YATIRIMLAR VE HÜKÜMET POLİTİKALARI

Çin hükümeti yabancı yatırımları çekebilmek için çeşitli yatırım güdülleri sağlamak üzere önemli gayretler göstermiştir. Son iki on yıllık dönemi aşkın bir süre, yabancı yatırımları çekmek için, yatırım çevresini geliştirmek amacıyla hükümet politikalarını sürekli olarak yeniden düzenlemiştir. Çin'in çok başarılı olan üç politikası;

1. Yabancı yatırımcılara yönelik ayrıcalıklı vergi düzenlemeleri,
2. Yabancı yatırımcılar için hazırlanmış esnek anlaşma formları
3. Özel ekonomik alanların kurulması,

şeklinde belirtilebilir.

Özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki yüksek vergi oranları, yabancı yatırımcıların ortak problemdir. Bununla birlikte Çin'deki gerçek durum bunun tersidir. Çin'de yabancı yatırımcıları çeken özelliklerden birisi, nispi olarak düşük vergi oranlarıdır. Özellikle Çin'de Ortak Girişim için kurumlar vergisi oranı birçok alanda yüzde 15 iken, gelişmekte olan ülkelerde bu oran ortalama yüzde 30 ve daha yüksektir.

Çin'de yabancı yatırımları çekmek için düzenlenen başka bir politika da, hükümetin yabancı yatırımcılara önerdiği esnek anlaşma formlarıdır. Bu form düzenlemeleri şunları kapsamaktadır.

1. Tamamı yabancılara ait olan girişim
2. Eşit Ortak Girişim
3. Kooperatif şeklinde olan Ortak Girişim
4. Süreç ve montaj tesisleri.
5. Takas ticareti

Son olarak, özel ekonomik alanların oluşturulması, Çin’de yabancı yatırımları çekmede önemli katkılar yapmıştır. Örneğin, 1996’nın ilk çeyreğinde dört özel ekonomik alan Çin’deki toplam doğrudan yabancı sermaye yatırımının 1/7’sini kapsamaktadır.

Birkaç özel ekonomik alanın kurulması, Çin hükümetine elindeki kıt kaynakları bu bölgelerdeki alt yapı oluşumuna yoğunlaştırma ve aktarma olanağı vermiştir. Enerji, ulaşım ve iletişim darboğazlarının azalması, özel ekonomik alanlardaki yabancı yatırımları cazip hale getirmiştir. Gerçekten de bir sonuç olarak yabancılarca finanse edilen, enerji, ulaşım ve telekomünikasyon yatırımları da büyük oranda artmıştır.

Özel ekonomik alanların bir diğer önemli fonksiyonu, Çin Ulusal Halkları Kongresince (Chinese National Peoples Congress) sağlanan bağımsız yasal haklardır. Bu çerçevede yönetimin etkinliğini arttırmak ve bürokratik prosedürleri azaltmak amacıyla, SEZ yönetimine yetki verilmiştir. Bürokratik etkinlikteki bu yükselme, yabancı yatırımcıların yerel hükümetle olan ilişkilerinde işlem maliyetlerini azaltarak, SEZ’lerdeki yabancı yatırımları cazip kılmaktadır (Gövdere, 1999: www.dtm.gov.tr/ead/DTDERGI/nisan99/cin.htm).

3.ÇİN’İN DTÖ’YE ENTEGRASYONUNUN TAMAMLANMASININ DYY ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

ÇHC’nin 15 yıl süren DTÖ’ne üyelik süreci Katar’daki DTÖ 4. Bakanlar Konferansı’nda sonuçlandığında, ÇHC bu prestij meselesini çözümlemiş ve uzun vadede ekonomisini çağdaşlaştıracak yeni bir değerler sistemine dahil olmuştur. Diğer yandan, DTÖ üyeliğinin ÇHC için aynı zamanda siyasi önemi de bulunmaktadır. Ayrıca, DTÖ üyeliğinin sağladığı mekanizmalarla ÇHC, ticari ve ekonomik çıkarlarını bölgesel rakipleri Japonya ve Hindistan’a karşı daha etkin olarak savunabilecektir.

ÇHC’nin , DTÖ’ne giriş anlaşması kapsamında, mal ve hizmetlerde pazara giriş ve fikri mülkiyet hakları gibi konularda bazı tavizler vermiştir (http://www.wto.org/english/news_e/pres01_e/pr243_e.htm). Buna göre;

- DTÖ üyesi tüm ülkelere eşit muamele sağlanacaktır. Tüm yabancı kişi ve kuruluşlar ticaret hakları açısından eşit olacaktır.
- İç Pazar ve ihracat için üretilen ürünler için farklı fiyat uygulaması ve diğer ayırıcı uygulamalar kaldırılacaktır.
- Üç yıl içerisinde tüm işletmeler çok kısıtlı sınırlamalar dışında tüm ürünlerini thalat, ihracat ve iç ticaretini yapabilecektir.
- Bazı madenler, tütün, tahıllar ve akaryakıt gibi belirli ürünlerde devlet monopolü devam ederken halihazırda yabancılara kapalı olan diğer alanlar açılacaktır.
- Tekstil sektöründe 31.12.2004 tarihinde tüm DTÖ üyesi ülkelerin kotaları kaldırılmaları ile beraber Çin’e uygulanan kotalar da kaldırılacak ancak, 2008’e kadar DTÖ üyesi ülkelerde Çin menşeli ürünlerin zarara neden olması durumunda özel önlemler uygulanabilecektir.

• Telekom hizmetlerinde, üyeliği takiben yabancı servis sağlayıcı firmalar Çin firmaları ile ortak yatırım yapabileceklerdir. Ancak yabancı hisseleri yüzde 25'i geçmeyecektir. Üyeliği takiben ilk yıl içerisinde bu oran yüzde 35'e çıkartılacak ve servis verilebilecek şehir sayısı arttırılacaktır. Dördüncü yıl içerisinde yabancı sermaye payı yüzde 49'a çıkabilecek ve beşinci yıl içerisinde servis alanlarını sınırlayan tüm coğrafi sınırlamalar kaldırılacaktır.

• Bankacılık hizmetlerinde, üyeliğin ilk yıllarında yabancı finans kuruluşları müşteri kısıtlaması olmaksızın döviz ile işlem yapabileceklerdir. İkinci yıl içerisinde yabancı kuruluşlar Çin kurumlarına RMB işlemi de yapabileceklerdir. Beşinci yılı içerisinde yabancı bankalar Çin vatandaşlarına gerek döviz gerekse RMB hizmeti verebileceklerdir.

ÇHC'nin DTÖ'ne üyeliği, sanayileşmiş ülke ekonomilerini de etkilemektedir. Bu ülkelere ait firmaların ÇHC pazarına ilgilerinin, dolayısıyla da yukarıda sözü edilen tavizler kapsamında, ÇHC'ne doğrudan yabancı yatırımların daha da artması beklenmektedir. Sözkonusu ilginin, tarım, elektronik, bilgi teknolojileri ve otomotiv sektörlerinde yoğunlaşması sözkonusu olabilecektir. Başta tekstil olmak üzere, elektronik ve diğer sektörlerde, ABD, AB ve Japonya tarafından ÇHC'ne uygulanan kısıtlamaların kaldırılması ile ÇHC bu pazarlardaki payını diğer gelişmekte olan ülkelerin aleyhine arttıracaktır.

2001 yılı rakamlarına göre dünyanın yedinci büyük ihracatçısı olan ÇHC'nin, DTÖ üyeliği sonrasında yüksek gümrük tarifelerini indirmesi, keza uygulamakta olduğu tarife-dışı engelleri 4 yıllık zaman süreci içerisinde azaltması veya tamamen kaldırması gerekecektir. Hizmetler sektörü ise, 3 ile 5 yıl arasında değişen bir süreçte yabancı firmaların faaliyetlerine açılacaktır.

ÇHC'nin geleneksel olarak koruduğu kimya ve otomotiv sanayi ile finans sektörünün dış rekabete açılmasının, kısa vadede üretimi azaltıcı ve işsizliği arttırıcı bir etki yapabileceği tahmin edilmektedir. ÇHC, uzun vadede üretimde verimliliğin ve doğrudan yabancı yatırımların artması ile bu olumsuzlukların ortadan kalkacağını hesaplamaktadır (Pulat, 2001: www.mfa.gov.tr/turkce/grupe/ues-6/CinHalkCumhuriyeti.htm).

4. ÇİN PAZARINA DYY YAPAN TÜRK ŞİRKETLERİ VE FAALİYETLERİ

1985-1995 yılları arasında Türkiye 'den yapılan DYY akışı yıllık olarak ortalama 24 milyon Dolar civarındadır. 2000 yılına kadar bu miktar katlanarak artmış ve 870 milyon Dolara ulaşmıştır. Ancak 2001 yılında bu hızlı yükseliş yerini hızlı bir düşüşe bırakmıştır. 2001 yılında 497 milyon Dolar olan bu miktar, 2002 yılında 175 milyon Dolara kadar gerilemiştir (UNCTAD, 2003:32).

DTÖ üyeliği çerçevesinde, ÇHC tarafından yapılan taahhütler arasında bu ülkenin pazarlarına yabancı şirketlerin erişiminin kolaylaşması ve güvence altına alınması bulunmaktadır. Buna ek olarak, ithalatta gümrük vergilerinin ciddi boyutta azaltılması, doğrudan yabancı yatırımlar açısından daha öngörülebilir ve çekici bir iş ortamının yaratılması; ticaret rejiminin ülke çapında liberal, adil ve şeffaf hale gelmesi ve henüz gelişmemiş olan sigorta ve telekomünikasyon gibi önemli sektörlerde, yabancı şirketlerin faaliyet gösterebilmesi beklenmektedir

Türk firmalarının Çin'de **inşaat, gıda ve tekstil** alanında az sayıda girişimi bulunmaktadır. Bu yatırımların toplam değeri 15 milyon Dolar civarındadır. (DEİK, 2004) Bunların en önemlisi ENKA Grubu'na bağlı Çimtaş A.Ş.'nin Ningbo Serbest Bölgesi'nde gerçekleştirdiği toplam 5 milyon Dolar tutarındaki yatırımdır. Ancak doğrudan yatırım olmamakla birlikte özellikle elektronik, gıda ve tekstil sektörlerinde de pek çok Türk firması üretimlerinin bir bölümünü Çin'de gerçekleştirmektedir. Daha önce bazı Türk firmalarının beklenen başarıya ulaşamaması ve bunların kamuoyuna yansımaları Türk firmalarının yeni yatırımlara ve ortaklıklara girmelerinde temkinli davranmalarına neden olmuştur.

ÇHC'nde özellikle yatırım yapmak suretiyle faaliyette bulunan Türk firmaları; elektronik, bilişim, otomotiv, yapı malzemeleri, beyaz eşya, camdan mamül ürünler ve gıda maddeleri alanlarında yoğunlaşmışlardır. Öte yandan, ÇHC finans sektörünün dışa açılması ile bu ülkede Türk finans sektörü için cazip imkanlar doğabileceği düşünülmektedir. ÇHC'nin kamu altyapı yatırımlarının genel olarak yoğunluğu ve 2008 Pekin Olimpiyatları kapsamında gerçekleştirilecek projeler dikkate alınarak, bu ülkede uluslararası deneyimi olan Türk müteahhitlik firmalarının projeler üstlenebilecekleri değerlendirilmektedir (Öğütçü, 2004:43-45).

Öte yandan, Türk firmalarının sermaye bakımından Batılı rakiplerine ve el emeği bakımından yerel firmalara göre daha az avantajlı konumları, ÇHC'ndeki mevcut bürokratik yapıdan kaynaklanabilecek güçlükler, bu ülke ile ikili ekonomik ve ticari ilişkilerin geliştirilmesinde önemli sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca, ÇHC tüketicisi, diğer gelişmekte olan ülke tüketicilerine göre, satın aldığı ürün ve hizmetin fiyat ve kalitesi bakımından çok daha talepkâr ve seçici davranmaktadır. Bu bakımdan, Çin pazarına uzun vadeli bakılması, sabırlı davranılması ve sermaye veya el emeği açısından yerli ve yabancı ortaklıklara açık hareket edilmesi gerekmektedir.

ÇHC'nin DTÖ üyeliği, bu ülkenin DTÖ'nün uluslararası ticaret kurallarına kısa vadede tam manasıyla uyum sağlayabileceği şeklinde değerlendirilmemelidir. Kapsamlı DTÖ mevzuatının uygulanması, ÇHC'nin büyük devlet yapısını yeni şartlara uydurması ve eğitmesiyle mümkün olabilecektir. Sözkonusu uyumun ise zamanla gerçekleşebileceği değerlendirilmektedir. Pazar ve dış ticaret potansiyeli itibarıyla, ülkemiz açısından fırsat ve riskleri beraberinde getiren ÇHC'ne bu bakımdan da uzun vadeli yaklaşılması gerekmektedir (Pulat, 2001: www.mfa.gov.tr/turkce/grupe/ues6/CinHalkCumhuriyeti.htm).

Çin'de yatırım yapmış olan firmalar arasında; Çimtaş, Ersu Meyve ve Gıda Sanayi, Demirdöküm AŞ, Mozaik Tekstil, Fabeks Dış Ticaret - Silk&Cashmere, Arçelik, Garanti Bankası ve Hipokrat Tıbbi Malzemeleri bulunmaktadır.

Gaz türbinleri, borulama sistemleri ve bağlantı boruları üreten Çimtaş'ın en büyük iş ortağı olan Amerikalı firma son yıllarda Çin'deki enerji açığını gözönüne alarak bu ülkeyi değerlendirmeye başlamıştır. Çeşitli üretim ve tedarik

merkezlerini Çin'e kaydıran Amerikalı firma, aynı teknolojiyi yakalayamadığı için teknolojik boru alanındaki üretimi Çimtaş firması tarafından yapılmaktadır. Çeşitli saha keşiflerinden sonra Temmuz 2002'de Şanghay'ın güneyinde İpek Yolu'nun başlangıcı olan ticaret merkezi ve liman "Nimbo" kentinde yüzde100 Türk sermayeli "Çimtaş Nimbo" kurulmuştur. Aralık 2002 sonunda üretime geçen fabrika, Ocak 2003'te ihracata başlamıştır.

Ersu Meyve ve Gıda Sanayi AŞ, Çin Devlet Kalkınma ve Yatırım kurumu Tarım Şirketi olan SDIC ile 26.06.2000 tarihinde imzaladığı işbirliği anlaşması ile Çin pazarına girmiştir.

Çin'deki diğer bir Türk yatırımı İzmir'de kurulu Hipokrat Tıbbi Malzemeler İmalat ve Pazarlama A.Ş.'dir. Bu firmanın ortez protez uygulaması yapan Çinli Yongsheng şirketi ile kurduğu ortak şirket Pekin'de faaliyetine başlamıştır. Ayrıca ülkemizin en büyük yatırımcılarından olan Koç Topluluğu, yüzde 100 hissesine sahip olduğu Ram Pacific şirketi ile başlatılan ticari yatırım, yine Topluluk şirketi Türk Demirdöküm'ün Çin'li ortakla gerçekleştirdiği üretim yatırımı ile ileri bir aşamaya taşınmıştır. Türk Demir Döküm Fabrikaları A.Ş. ile Çin'li Chung Mei Industries Limited firması ortaklığıyla kurulan yağlı radyatör fabrikası, Çin'in Dongguan bölgesinde faaliyetini sürdürmektedir. Yeni tesisiyle Demir Döküm, ilk ihracatını gerçekleştirdiği Çin'de yağlı radyatör üretmeye başlamıştır. Ortaklık, Yüzde 45 Demir Döküm, yüzde 45 Chung Mei ve yüzde 10 Ram Pacific hisselerinden oluşmuştur. Yine Koç Topluluğu'na bağlı Arçelik de 1999'dan beri satın alımlarının bir kısmını Çin merkezli olmak üzere Uzakdoğu'ya kaydırmıştır. Arçelik küçük ev aletlerini ve küçük buzdolaplarını Çin'de üretmektedir.

Ayrıca Çin'de, Mozaik Tekstil tarafından Warner teknolojisiyle Laura Baresse markasıyla iç çamaşırı üretimi yapan ortaklıkları bulunmaktadır.

20 yılı aşkın süredir, Çin'le ticari ilişkileri bulunan Fabeks Dış Ticaret, 1993 yılında yerleşik faaliyete geçmiş ve kaşmir kumaşının anavatanı olan İç Moğolistan-Çin'de yerleşik ipek ve kaşmir üretimine başlamıştır. ABD ve Avrupa dahil birçok farklı ülkeye ihracat gerçekleştirmektedir.

Garanti Bankası Şanghay Temsilciliği, 18 Mayıs 1999 tarihinde Çin'in en kalkınmış ve büyük kenti Şanghay'da ilk ve tek Türk bankası olarak faaliyete geçmiştir. Banka, 21. yüzyılda Çin'in dünyanın en önemli ekonomik merkezlerinden bir olacağını öngörerek bu pazarda temsil edilmek, gelişmeleri yakından takip etmek, ülkemiz ile Çin arasında ekonomik ve ticari ilişkilerde daha etkin olarak pazar payımızı arttırmak, Çin'in ekonomi, ticaret, finans ve bankacılık alanlarındaki hukuki altyapısını tanımak, Çin bankaları ile ilişkileri geliştirmek amacı ile bu Temsilcilik Ofisi'ni açmıştır. Bank of China'nın Türkiye'den en yoğun çalıştığı banka Garanti Bankası'dır. Bunun yanı sıra, 15 Çin bankası ile muhabirlik ilişkisi bulunmaktadır.

TEBA Şirketler Grubu - Teba Ev Aletleri'nin dış ticaret firması olan Tema, Çin'deki ofisi aracılığıyla ve Teba markasıyla ev eşyaları pazarında yer almakta ve Batılı yaşam tarzının yayıldığı büyük şehirlerde, Çin'e özel üretilen

fırımların yanı sıra, ısıtma-soğutma ve klima cihazlarının satış, pazarlama ve servis hizmetlerini de yapmaktadır

Yukarıda adı geçen firmalar dışında Anadolu Grubu'nun bira imalatı için Çin'de üretim şartlarını ve olanaklarını değerlendirdiği ayrıca, Uğur Dershaneleri ve Bahçeşehir Eğitim Kurumları'nın da, Çin'de yerleşik eğitim hizmeti yatırımı için ön çalışmalar yaptığı öne sürülmüştür (DEİK, 2004).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çin Halk Cumhuriyeti'nin uluslararası ticaret ve yabancı yatırımların DTÖ kurallarına uygun bir ortamın yaratılması amacıyla ekonomik sistemlerinde liberalizasyonu ve pazarını daha açık hale getirmeyi hedefleyen yükümlülükler altına girmiştir. Bu kapsamda telekom, bankacılık, sigortacılık, turizm, eğlence ve taşımacılık hizmetlerinde yabancı firmalar lehine birçok düzenleme yapılmıştır. Çin Halk Cumhuriyeti'nin DTÖ üyeliği ile verdiği taahhütleri yerine getirmesi durumunda, Çin'e yatırım yapacak yabancı firmalar açısından yeni fırsatlar yaratacaktır. Ülkemiz açısından bakıldığında, günümüze kadar pek de fazla önemsenmeyen Asya ülkeleri ve özellikle de Çin, artan ekonomik gücü ve DTÖ üyeliği ile Türk firmalarının ilgi odağı haline gelmiştir. Çin ile Türkiye arasında yatırım, ticaret ve siyasi ilişkilerin ve ortak yatırım projelerinin geliştirilmesi gerekmektedir. Ancak, bunun için sarfedilen çabalar şu an için yetersizdir.

2005 sonrası dönemde, özellikle tekstil sektöründe, kalitesiz ve markasız ürünlerde Çin ile rekabet oldukça güçtür. Ancak tasarım, üretim ve pazarlamada marka yaratılır ve stratejik ortaklıklara girilmesi durumunda Çin ile yaşanan rekabet avantaja dönüştürülebilir. Bu açıdan Türk firmalarının Çin'e uzun vadeli yatırımı, ülkemizin rekabet gücü açısından oldukça önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- AGARWAL, James, Terry Wu (2004), "China's Entry to WTO: Global Marketing Issues, Impact and Implications for China", *International Marketing Review*, vol. 21, no. 3, pp. 279-300.
- BAKIRCI, Aylin (1999), "Çin'in Dış Ticaret ve Yatırım Rejiminin Liberalleştirilmesinin Birbirine İki Karşıt Görüş Tarafından Yorumlanması", <http://iktisat.uludag.edu.tr/dergi/11/19-aylin/19-aylin.htm>
- CHEN, Chien-Hsun (1996), "Regional Determinants of Foreign Direct Investment in Mainland China", *Journal of Economic Studies*, vol. 23, no.2, pp. 18-30.
- CUI, Geng, Qiming Liu (2000), "Regional Market Segments of China: Opportunities and Barriers in a Big Emerging Market", *Journal of Consumer Marketing*, vol.17, no.1, pp. 55-72.
- ÇALIŞKAN, Özgür (2003), "Dünya Yatırım Raporu-2002 Çerçevesinde Doğrudan Yabancı Yatırımlar Üzerine Değerlendirmeler", www.dtm.gov.tr/ead/DTDERGI/OCAK2003/dyuzdeC3yuzdeBCnya.htm>01.01.03
- DPT, VIII. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Doğrudan Yabancı Yatırımlar Özel İhtisas Komisyonu Raporu, www.ekutup.dpt.gov.tr/oik>02.05.2000
- DEİK, Türk-Çin İş Konseyi, Çin'deki Türk Yatırımları Bilgi Notu, 2004.
- EBERHARDT, Markus, Julie McLaren, Andrew Millington, Barry Wilkonson, (2004), "Multiple Forces in Component Localisation in China", *European Management Journal*, vol. 22, pp. 290-303.

- GAO, Ting (2004) “*The Impact of Foreign Trade and Investment Reform on Industry Location: The Case of China*”, Journal of International Trade and Economic Development 11, pp.367-386.
- GÖVDERE, Bekir (1999), “Çin Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarını Çekmede Neden Başarılıdır: İşlem Maliyetleri Yaklaşımı”
www.dtm.gov.tr/ead/DTDERGI/nisan99/cin.htm >(08.04.1999).
- INFOMAG, Doğrudan Gelen Tehlike: Çin, Sayı:41, Mart 2004, ss.55-65.
- ÖĞÜTÇÜ, Mehmet (2004), “Türk-Çin Rekabeti Ortaklığa Dönüştürülebilir”, Ekonomik Forum, ss. 43-45.
- PAN, Yigang (2003), “*The Inflow of Foreign Direct Investment: The Impact of Country-Specific Factors*”, Journal of Business Research 56, pp. 829-833.
- PULAT, Mustafa (2001), “Çin Halk Cumhuriyeti'nin Dünya Ekonomisindeki Yeri ve DTÖ Bağlamında Türkiye-ÇHC İlişkileri”,
www.mfa.gov.tr/turkce/grupe/ues6/CinHalkCumhuriyeti.htm>02.05.2001
- REID, David M., Stelios C. Zyglidopoulos (2004), “*Causes and Consequences of the Lack of Strategic Foresight in the Decisions of Multinational Enterprises to Enter China*”, Futures, vol. 36, pp. 237-252.
- SABIR, Hasan (2002), “Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarını Gelişmekte Olan Ülkelere Yönlendirici Politikalar”,
www.dtm.gov.tr/ead/DTDERGI/Ekim2002/sabir.htm>(05.10.2002).
- TAUBE, Markus, Mehmet Öğütçü (2001), “*Foreign Investment in China's Regional Development: Prospects and Policy Challenges*”, OECD-China Conference Main Issues Paper.
- UNCTAD, World Investment Report, United Nations, New York, 2002.
- UNCTAD, World Investment Report, United Nations, New York, 2003.
- VENTURA, Keti, Esin Gürbüz Güngör, Nazan Günay ve Rezan Tatlırdil (2004), “Uluslararası Rekabette Çin Faktörü: Seçilmiş Sektörler Kapsamında Türk-AB Pazarına Yansımalar”, 9. Ulusal Pazarlama Kongresi, Gazi Üniversitesi İİBF, Ankara, ss. 171-190.
- YÜCEL, Fatih (1999), “Kıta Çini: Asya Ejderi'nin Sancıları”, ATOVİZYON Ankara Ticaret Odası Dergisi, Ankara.
www.deik.org.tr/ikili/20031225141447cin-iliskileraralik2003.doc
http://www.wto.org/english/news_e/pres01_e/pr243_e.htm >17.08.2001